

Gugmang Walay Paglubad

Escolastico Morre

Si Tomas maoy usa ka uli-tawong kabos. Sa iyang pagkakabos, walay laing ginala uman sa pagpanginabuhi sa matag-adlaw kong dili mao daang diyutayng kaalam nga mao day gibilin kaniya sa iyang mga ginikanan.

Bisan siya may pangitang diyutay, sanglit *clerk sa Tesoreria Provincial*, apan kini dili pa igo aron sa pagdangat sa iyang mga tinguha ug pagkab-ut sa kasingkasing ni Teresing nga sa dugay nang mga panahon iyang gihalaran nianang pag-halad nga inamang.

-Walay maisog sa gugma! – matod pa niya- wala’y hari, walay bisan unsa: kong takbuyab sa gugma, pilit gayud paulipon. Gani si Salomon, nga maoy us aka dakung kinaadmanon tungod lamang sa gugma miluhod sa atubangan sa us aka babaye. Ako pa kaha ang dili? Dili ko ika-ulaw: mosulod ako sa pagkabinatonan sa balay sa bathala sa akong kasing kasing.

II.

Tulo na aka bulan nga nag-puyo si Tomas sa harianong balay ni Teresing. Bisan siya sulogun lamang gihunahuna niyang langit ang iyang kahimtang kay sa tanang takna iyang igakita ang manulundang gikahidlaw sa iyang dughan. Apan bisan pa niini, may pag-kamasulob on gihapon siyang diyutay kay tungod wala pa niya ipahayag kadtong gugma nga, daw bulking bumo-buto, nagpuot sa iyang dughan.

Sa us aka gabii niana, sa ilang pagpanihapon, sa pag-bukhad ni Teresing sa pahiran natagak ang us aka sulat ug didto mahulog sa iyang sabakan. Iyang gisulod sa iyang kamisin, ug ang sobre iyang nakita nga sinulatan ning mga pulonga: Kang Teresing usara.

Sa didto na si Teresing sa iyang lawak, tapus manihapon, gibuksan ang sulat ug nabasa niya kining mosunod:-

“Teresing:- Kong sala kining gibuhay nako karon, kahi labing sala ko sng pagtago kun pag-lilong lamang sa mga tinuwaw sa usa ka kasingkasing nga sa kanunay nagapangayo sa imong kalooy aron siyang mahimong bulahan. Gihigugma ko ikaw, apan kining gugmaha giluom ko lamang sa ilalum sa akong dughan tungod sa akong pagka dili takus kanimo ang tanan niyang gibati: nga gihigugma ug higugmaon ko ikaw hangtud sa walay katapusan, apan ikaloy-i usab in-tawon ako!-TOMAS.”

Sa paghuman ni Teresing pagbasa niini, daw nabag o ang iyan hunahuna. Kadtong iyang kasingkasing nga wala makaila sa gugma ug nagpuyo sa kaulay sa ilalum sa bililhon niyang dughan, niadtong taknaa nakaila sa mga pagbati ug mibatong dayon usa ka gugmang putli ug walay pagkabalhin.

Sa pagkatulog na sa iyang inahan, migula siya padulong sa cocina ug dinhi iyang na-kita si Tomas naglingkod sa bangko nga naghinuktok. Iyang giduol ug gipangutana:-

-Tomas, kinsay nagbutang niadtong sulat sa akong pahiran?

-Ako, apan sinugo sa kasingkasing nga mibati us aka dakung gugma kanimo- mitubag si Tomas nga nagkurog.

-Ayaw pagkahadlok. Ako wala moanhi aron sa pagpahamtang sa silot kanimo. Kay nahagugma ka ba diay kanako, Tomas?

-Oo, nianang gugma nga angay sa imong pagkahalangdonon.

-Na, kutob karon, ilha nga ikaw na ang tag-iya ning kasingkasig.

-Tinuod? Kinsay mga saksi?

-Mga saksi? Si Bathala nga kutob nianang makalili-paying langit nagasud-ong sa iyang mga binuhat.

Ug... dinhi dili na motubay ang akong dagan aron sa pagsaysay pa niadtong malipayong gabii nga ang matamis nga Panay ug ang malumong Tukmo didto sa ilang salag nanagpahimulos sa ilang mga kalipay...

III.

Kang Teresing, sanglit dalagang maanyag dili kahibulongan nga nanag-ulan ang mga paghalad kaniya sa mga batan-on nga labaw sa kahimtang ni Tomas.

Usa sa mga nanag-ulitao kaniya, mao si Badyong, ulitawong tigulang ug biyogol nga walay laing hinagiban nga ginagamit sa iyang pangpangolitawo kong dili mao da ang salapi nga ipahaylo sa mga ginikanan sa babaye. Apan si Teresing wala malubay sa mga sugyot sa iyang inahan nga sa gabii ug adlaw kanunay nga nagalam-alam kaniya aron lamang panihanon si Badyong.

Si Teresing, nga naglagot na sa mga kalaksot nga sulti sa iyang inahan, mitug-an na ang kasingkasing human na niya ihatag sa lalaki nga iyang gihigugma, ug kini mao si Tomas nga ilang sulogun.

Sa pagkasayud niini sa inahan ni Teresing, daw ang Troya nga midilaab. Ug aron sa pagkaplag sa kahimoan nga si Teresing ug si Badyong managkatiayon gayud, gidala kang Badyong si Tomas sa iyang balay, aron kong adto na didto luthangon ug unya pasanginlang nangawat...

IV.

Patay na ang alaut nga Tomas?

Si Badyong ug ang inahan ni Teresing nanagmalipayon na kaayo. Apan si Teresing, kadtong dalagang gikawatan sa mga kalipay, nga naghilak ug nagpalandung sa dautang palad ug kapikas sa iyang kasingkasing.

Si Badyong gipakaingon kaha niya nga natuman na ang iyang mga tuyo tungod kay patay na

man si Tomas, mi-duol kang Teresing ug misulti:-

Teresing, ayaw na lamang pagsubu sa kamatayon niadtong kawatan. Unsay makuha mo? Kabus ug nagtan aw ka nga, aron lamang makakaon, misulod sa pagkabinatonan dinhi sa inyo. Unsay imong gi-apas niadto? Ang barog? Makaon ba ang barog? Ang angay mong uyonan mao kini: somugot ka kanako, kay pakasal kita. Unsay but on nimo? Mga kabayo? Daghan kaayo. Mga lawanan? Daghan usab. Salapi? Adunay daghan. Sus marisep! Makakita diay ka sa akong salapi, bulawan ug uban pa, kuyapan ka gayud labi na kong ikaw akong maasawa, mao ka unya ang hari nga magbubuot sa akong panimalay ug magkasiga sa mga batong Mahal.

-Kay mao diay kana ang imong tuyo? Ah, tawong alaut, banyaga ug walay dungog! Nganong gipatay mo kadtong lalaki nga nagpalanga kanako labaw pa sa iyang kinabuhi? Mamamuno, mamamuno! Ang dugo ni Tomas nagsiyagit ngadto sa langit sa pagpa-ngayo sa silot batok sa banyaga mong buhat. Kong ikaw may katarungang gipasikaran sa pagpatay mo kaniya, ug kining katarungana maoy gitamod sa mga maghuhukom yutan on, magbayad ka da didto sa hukmanan sa langit, sa hukmanan nga dili kalimbungan ug kataguan sa mga hugaw mong buhat?... Pahawa diha sa akong atubangan, banyaga ug walay!...

Si Badyong naluspad ug, sa walay pupanamilit, nanaog.